

632026

homelands

Podom

Zav

Eni

Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU

Glavni urednici / Editors-in-Chief
Kristina Toplak, Marijanca Ajša Vižintin

Odgovorna urednica / Editor-in-Charge
Marina Lukšič Hacin

Tehnični urednik / Technical Editor
Tadej Turnšek

Mednarodni uredniški odbor / International Editorial Board
Synnove Bendixsen, Ulf Brunnbauer, Aleš Bučar Ručman, Martin Butler, Daniela I. Caglioti,
Jasna Čapo, Donna Gabaccia, Jure Gombač, Ketil Fred Hansen, Damir Josipovič,
Aleksej Kalc, Jernej Mlekuž, Claudia Morsut, Ikhlas Nouh Osman, Nils Olav Østrem,
Lydia Potts, Maya Povrzanović Frykman, Francesco Della Puppa, Jaka Repič,
Rudi Rizman, Matteo Sanfilippo, Annemarie Steidl, Urška Strle, Adam Walaszek,
Rolf Wörsdörfer, Simona Zavratnik, Janja Žitnik Serafin

Lektoriranje in korektura / Copyediting and proofreading
Jana Renée Wilcoxon (angleški jezik / English)
Tadej Turnšek (slovenski jezik / Slovenian)

Oblikovanje / Design
Anja Žabkar

Prelom / Typesetting
Inadvertising d. o. o.

Založila / Published by
ZRC SAZU, Založba ZRC

Izdal / Issued by
ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije /
ZRC SAZU, Slovenian Migration Institute, Založba ZRC

Tisk / Printed by
Collegium Graphicum d. o. o., Ljubljana

Naklada / Printum
100

Naslov uredništva / Editorial Office Address
INŠTITUT ZA SLOVENSKO IZSELJENSTVO IN MIGRACIJE ZRC SAZU
p. p. 306, SI-1001 Ljubljana, Slovenija
Tel.: +386 (0)1 4706 485; Fax +386 (0)1 4257 802
E-naslov / E-mail: dd-th@zrc-sazu.si
Spletna stran / Website: <https://ojs.zrc-sazu.si/twohomelands>

Revija izhaja s pomočjo Javne agencije za
znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost
Republike Slovenije in Urada Vlade Republike Slovenije
za Slovence v zamejstvu in po svetu /
Financial support: Slovenian Research and Innovation Agency and
Government Office for Slovenians Abroad

ALKOHOLNI ZADAH DOMOVINE: SLIVOVKA IN REPRODUKCIJA NARODNIH IDENTITET V REVJI *RODNA GRUDA*

Jernej MLEKUŽ¹

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Alkoholni zadah domovine: Slivovka in reprodukcija narodnih identitet v reviji *Rodna gruda*

Avtor v prispevku obravnava vlogo slivovke pri reprodukciji narodnih identitet med slovenskimi izseljenci v času socialistične Jugoslavije. Izhodišče sta koncepta banalnega in vsakdanjega nacionalizma, ki nacionalizem umeščata v rutine in nereflimirane prakse »navadnih ljudi«. V gradivu predstavlja korpus besedil iz revije *Rodna gruda* (1954–1986), v katerih se pojavi beseda »slivovka«. Analiza pokaže, da se narodne identitete reproducirajo tudi v materialnih praksah – na politih mizah, v kozarcih in zdravicah – ter da so individualna dejanja vpeta v širše kolektivne procese reprodukcije nacionalizma.

KLJUČNE BESEDE: narodna identiteta, vsakdanji nacionalizem, banalni nacionalizem, materialna kultura, slovenski migranti, Jugoslavija

ABSTRACT

The Alcoholic Breath of the Homeland: Slivovitz and the Reproduction of National Identities in the Journal *Rodna gruda*

This article examines the role of slivovitz (*slivovka*) in reproducing national identities among Slovenian migrants during socialist Yugoslavia. The study builds on the concepts of banal and everyday nationalism, which locate nationalism in routines and unreflected practices of "ordinary people." The source base is a corpus of texts from the migrant journal *Rodna gruda* (1954–1986), in which the word *slivovka* appears. The analysis shows that national identities were reproduced not only in institutional settings but also in material practices – on spill-stained tables, in glasses, and in toasts – embedding individual acts in broader collective processes of nationalism.

KEYWORDS: national identity, everyday nationalism, banal nationalism, material culture, Slovenian migrants, Yugoslavia

¹ dr. znanosti s področja humanistike, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, Ljubljana; mlekuz@zrc-sazu.si; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6918-1194>

UVODNI ZADAH

Alkoholni zadah domovine? Začnimo tam, kjer bi to žgano pijačo iz sliv bržkone najmanj pričakovali: kot nagrado na nagradnem natečaju dvojezičnega (hrvaškega in španskega) *Jugoslavenskega vjesnika* (ki ga je v Montevideu urejal »jugoslovanski izseljenec Ante Stanič«). V njem so se med drugim pojavila naslednja vprašanja:

»Kdaj proslavljamo dan republike Urugvaja in SFR Jugoslavije? Kdaj je bila proglašena neodvisnost Urugvaja in SFR Jugoslavije? Kdaj sta se rodila ustanovitelja republike Urugvaja Jose Gervasio Artigas in SFR Jugoslavije Josip Broz Tito?« Nagrade: prva šest, druga štiri in tretja dve »originalni steklenici naše znane in svetovno priznane slivovke«. (»Izseljenci in domovina«, 1963)

Alkoholni zadah domovine je torej segel daleč – kot bi nam potrdili srečni prejemniki teh steklenic in številni drugi s slivovko oplemeniteni izseljenci, ki jih bomo še srečali v tej po alkoholu dišeči razpravi – onkraj meja narodov, držav in kontinentov.

Raziskovanje (narodnih) identitet je že dolgo eno osrednjih polj migracijskih študij. Rodilo je številne nove teorije, koncepte in perspektive, kot na primer transnacionalizem (Glick Schiller et al., 1992) in hibridnost (Bhabha, 1994). Prav raziskovanje identitet migrantov je bilo tudi ključno izhodišče kritik metodološkega nacionalizma (Wimmer & Schiller Glick, 2002) – torej »predpostavke, da je narod/država/družba naravna družbena in politična oblika sodobnega sveta« (Wimmer & Schiller Glick, 2002, str. 302). A vendarle, kot bo pokazala – ali pa kar zakričala – tudi ta razprava: sodobni svet je svet nacionalnih držav, sodobni *homo sapiens* je nepreklicno *homo nationalis* in narodna identiteta je del »osnovne serijske opreme« sodobnega umnega dvonožca. Če poplaknemo z Ernestom Gellnerjem (1983, str. 6): dandanes mora »človek [...] imeti narodnost, kot mora imeti nos in dve ušesi«.

Raziskovanje narodnih identitet migrantov je bilo večinoma osredotočeno na institucionalne, formalne, izstopajoče vidike migrantskega žitja in bitja. Manj zanimanja je bilo namenjenega temu, kako se narodne in etnične identitete reproducirajo izven teh institucionalnih okvirov – in še manj, kako se reproducirajo v družbi stvari oziroma materialne kulture (Godina-Golija, 2014; Savaş, 2014; Byrne, 2016; Mlekuž, 2022; Shi, 2022).

V tem besedilu zato raziskujem pomen slivovke pri reprodukciji narodnih identitet in odpiram vprašanje, kako se identitete reproducirajo skozi prakse, navade in načine bivanja, ki niso nujno plod premišljenih, zavestnih odločitev. V tem raziskovanju vsaj delno spontane reprodukcije nacionalizma mi družbo dela slivovka – pijača, ki je imela v socialistični Jugoslaviji ter med slovenskimi in jugoslovanskimi izseljenci posebno mesto. Bila je nekakšna *jugoslovanska pivska zastava* (Radonjić, 2019; Mlekuž, 2020c). Ta perspektiva hkrati pomeni fokus na materialni, telesni in opojni svet – na posebno substanco, tekočino, namenjeno neposrednemu vnosu v telo, ki pa ima poleg nepredvidljivih telesnih učinkov tudi presenetljive – no, ja, muhaste – družbene efekte.

Članek je nadaljevanje mojega zanimanja za koncepta banalnega in zlasti vsakdanjega nacionalizma (Mlekuž, 2020a; 2020b; 2020c; 2022; 2023), ki reprodukcijo nacionalizma iz elitnih, uradnih in svečanih sfer premikata na raven vsakdana. Vsakdanji nacionalizem je relativno nov pristop v študijah nacionalizma, ki opozarja, da moramo nacionalizem razumeti (tudi) skozi vsakodnevne, pogosto nereflektirane prakse »navadnih ljudi«. Ti ljudje niso zgolj pasivni potrošniki nacionalizma, temveč tudi njegovi aktivni soustvarjalci (Fox & Miller-Idriss, 2008; Brubaker et al., 2006; Skey, 2011; Goode & Stroup, 2015; Knott, 2015; Antonsich, 2016). Nacionalizem ni le pojav, ki pronica od zgoraj navzdol, temveč se razrašča tudi na umazanih tleh vsakdana – na politih mizah, v umazanih kozarcih in, da, v alkoholnem zadahu izseljencev (in drugih popivajočih ljudi). Novost te razprave je, da odpira vprašanje vtkanosti individualnih dejanj v širše kolektivitete ter s tem ponuja pogled na reprodukcijo in celo ontologijo narodne identitete – vselej v družbi s posebno opojno pijačo.

Preden pa razkadimo ta uvodni zadah, še kratka terminološka razlaga. V besedilu govorim o *narodni*, in ne o *nacionalni* identiteti – čeprav pogosto ni povsem jasno, ali gre za slovensko ali jugoslovansko identiteto oziroma katero kulturno ali politično enoto ta identiteta nagovarja. Slivovka je bila predvsem stvar, ki je zastopala Jugoslovane, Jugoslavijo in z njo povezane fenomene. V članku pa se ukvarjam s slovensko revijo in večinoma s slovenskimi izseljenci in tako sledim razlikovanju, ki narod razume kot skupnost v polju kulture in identitete, nacijo pa kot skupnost v polju politike, organizirano okoli nacionalne države (Kovačič, 2005). Gre za pojma, ki sta v praksi pogosto prepletena, nista pa povsem konceptualno istovetna. Zato lahko govorimo tudi o jugoslovanski narodni identiteti. Naj dodam: slovenski nacionalizem je lahko sobival z jugoslovanskim¹ – kozarec slivovke je podžgal tako slovensko

1 Jugoslovanski nacionalizem ali tudi jugoslovanstvo je kompleksen koncept, ki ga ni mogoče preprosto sploščiti na pregledno karto. Dragan Markovina (2015, str. 8) zato raje govori o kompleksu jugoslovanstva. Politična ideja jugoslovanstva je imela v času Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev ter kasneje Kraljevine Jugoslavije dve obliki: unitaristično »integralno jugoslovanstvo«, ki ni priznavalo razlik med »južnoslovanskimi plemen«, in različico, ki je priznavala in odobrvala različne nacionalne identitete ter iskala federalne in ostale mehanizme za večnacionalno državo medsebojno povezanih narodov (Rusinow, 2003). Ta druga verzija je prevladala v socialistični Jugoslaviji, v kateri jugoslovanstvo ni nudilo samo možnosti za prakticanje alternativnih etničnih in nacionalnih identitet, temveč je postalo tudi nerazdružljivo povezano z ideologijo leveice in bojem za razredno enakost (Petrovič, 2020). Ko govorimo o jugoslovanstvu kot občutku pripadnosti specifični politični skupnosti, so stvari še bolj kompleksne. Kljub temu, da je prevladala ideja federalizma – torej ločenih narodnih identitet v skupni državi – je obstajal tudi občutek pripadnosti določeni državi. Nekateri zagovorniki etnicistične definicije naroda (npr. Connor, 1994), menijo, da je treba koncepta naroda in nacionalizma ostro ločiti od konceptov države in patriotizma. Tako bi lahko govorili o jugoslovanskem patriotizmu (tj. lojalnosti do teritorialne države in njenih ustanov), vzporedno s makedonskim, hrvaškim, srbskim, slovenskim in drugimi »etnonacionalizmi«. Nisem prepričan, da takšno ostro ločevanje vzdrži, pa naj bo analitično še tako uporabno. Čeprav jugoslovanski nacionalizem po svojem emocionalnem naboju najbrž težko primerjamo z npr. z britanskim (prim. Kearney, 1989), francoskim ali švicarskim (gre prav tako za »večetnične narode« ali države, nastale na večetnični osnovi), Srbi, Hrvati, Slovenci in tudi drugi v praksi pogosto niso uspeli ločevati lastnega etnonacionalizma od jugoslovanskega patriotizma.

kot jugoslovansko identiteto. Povedano drugače: zadah po slivovki je dišal hkrati po deželi na sončni strani Alp in po deželi južnih Slovanov.

METODOLOŠKI ZADAH

Osnova za članek je korpus besedil v reviji *Rodna gruda*, v katerih se tako ali drugače pojavi slivovka. Iskanje v Digitalni knjižnici Slovenije (DLib) z geslom »slivovka« je v obdobju 1954–86 – od začetka izhajanja revije do zadnjega leta, ko je revija še digitalizirana – obrodilo 72 besedilnih enot, ki sem jih uredil glede na posamezne vsebine oziroma dejavnosti, ki jih opojna junakinja naslavlja. Časopisne izseke iz revije hranim na računalniškem ključku.

Ta »časopis za Slovenske rojake v inozemstvu« – tako je bila *Rodna gruda* podnaslovljena na začetku svoje kariere – je izdajala Slovenska izseljenska matica (v nadaljevanju SIM). Revija naj bi »pomagala gojiti in poglobljati ljubezen do rojakov in domovine, utrjevati medsebojne stike in vezi ter pričarati rojakom košček njihove rodne dežele« (Rogelj, 2001, str. 25). Izseljence je po drugi svetovni vojni seznanjala s takratnim položajem in obnovo Slovenije. Prav tako jim je svetovala pri društvem, kulturnem in podpornem delovanju ter vzpodbujala obiskovanje domovine oziroma domovine staršev ali starih staršev. Med letoma 1955 in 1965 je imela revija podnaslov »Glasilo Slovenske izseljenske matice«, od leta 1965 naprej pa »Revija za Slovence po svetu«. Usmerila se je tudi k začasnim delavcem v tujini – od leta 1970 je tako izhajala v dveh izdajah: za evropske države s prilogο »Začasno na tujem«, za čezmorske pa v tujih jezikih. Sprva je izhajala desetkrat letno, od leta 1957 pa dvanajstkrat letno. Število naročnikov se je z začetnih 400 leta 1954 do leta 1972 povečalo na več kot 4.000 (Rogelj, 2001, str. 24–25).

Rodna gruda je pokrivala različne novice, pa tudi druge žanre (reportaže, komentarje, pisma bralcev, različne literarne zvrsti idr.) tako iz domovine (predvsem iz Slovenije, nekaj tudi iz Jugoslavije) kot tudi iz izseljenskih naselbin oziroma držav. Izbira *Rodne grude* tako ponuja *slovenski*, torej vsaj do neke mere narodno partikularen pogled na slivovko in njeno mesto, kot bomo videli, v širši *jugoslovanski* stvarnosti in zamišljanjih.

Jugoslovanski socializem – politična stvarnost revije, ki je segala preko državnih, narodnih, političnih in drugih meja – ni bil (politično) monolitno obdobje z v času zamrznjenim odnosom oblasti do medijev in v kamen vklesanimi mediji. A vendarle je bil to čas, kot kritično pravi eden od preučevalcev »časopisne zgodovine novinarstva«, ko je bila medijem zadana naloga vzgoje socialističnega človeka, ko »novinarstvo ni avtonomna profesija, ampak transmisija vladajoče politike« (Nežmah, 2013, str. 280). *Rodna gruda* je bila kot časopis, namenjen rojakom po svetu, iz vsega tega novinarskega modela vsaj do neke mere izključena. A kot ugotavlja Ulf Brunnbauer (2016, str. 273), so izseljenske matice (poleg slovenske so v jugoslovanskem okviru delovale še srbska, hrvaška, makedonska, črnogorska in

bosansko-hercegovska matica) v svojih publikacijah prikazovale »specifično sliko o njihovi rodni republiki in Jugoslaviji«, premišljeno oblikovano po okusu oblasti. Osrednjo vlogo so odigrali uredniki in drugi ustvarjalci publikacij, ki so vsaj na začetku radi prikazovali tesne vezi izseljencev z njihovo domovino. Pri tem so predstavljali oziroma pisali o tistih izseljencih in njihovih organizacijah, ki so podpirali združitev Jugoslavije in njen boj za osvoboditev med drugo svetovno vojno (Brunnbauer, 2016, str. 273; Kavrečič & Koderman, 2021, str. 310).

ZADAH REZULTATOV

Besedila, v katerih se pojavi slivovka, sem glede na vsebino oziroma dejavnosti, ki jih ta naslavlja, razdelil v štiri sklope.

V *prvem*, najštevilčnejšem sklopu so besedila, kjer se pojavi slivovka ob izseljenskih obiskih domovine, največkrat kot pijača dobrodošlice. Avtorji teh besedil so tako izseljenci kot »domači« dopisniki revije. Na primer:

Izseljenski matici se iz srca zahvaljujem za tako topel sprejem in gostoljubno postrežbo s čašico domače slivovke, ki sem ga bil lani z družino deležen, za vse še enkrat hvala! V poletju pa želim veliko obiskovalcev naši prelepi z grički posejani, mili rodni domovini! (Kovše, 1961, str. 19)

V *drugem* sklopu so novice, poročila in druge zvrsti, ki se nanašajo na življenje in dejavnosti izseljencev. V veliki večini gre za poročila iz raznih izseljenskih prireditev:

Govornikom so naše mladinke Janet Pack, Mari Bedene in Marlenka Sajevec poklonile šopke, nato pa so se vrstile pesmi in ples skupine malih rudarjev iz Freymina pod vodstvom Avgusta Rohra, s pesmijo pa jih je spremljal Jože Cadej. Po končanem programu smo trčili s kozarčkom domače slivovke. (Blatnik, 1966)

Sem in tja pa se najde tudi takšna ali drugačna novica oziroma besedilo, ki govori o mestu te opojne pijače onkraj izseljenskega druženja:

Naše misli pa so doma in naš vsakdanji pogovor se vrti samo okrog tega, kdaj bomo spet videli svojce, domač kraj, naše ljudi in se spet naužili naših navad in melodij ter spet zaužili domačo kapljico. Tu ne poznamo vina, pa tudi Nemci pijejo samo pivo. Slivovka stane 16 DM, kar je za nas absolutno nedostopna cena. (Stražišar, 1965, str. 302)

CARINA

Cementa, gradbenega železa, ploščic in podobnega materiala ne smete več uvažati za prihranjene devize, ker imamo tega doma dovolj. Lahko pa uvozite cigarete, slivovko, krompir, zelje in kranjske klobase. (»Za razvedrilo«, 1971)

Tretji sklop so takšne ali drugačne novice širšega formata v zvezi s slivovko doma in v svetu. Na primer:

Na vseh petih celinah sveta že poznajo našo slivovko. Največ je izvozimo v ZDA, Zahodno in Vzhodno Nemčijo in Kanado. Letos so slive zelo dobro obrodile; torej bo spet slivovke dovolj za domače potrebe in za izvoz. (»Po domači deželi«, 1961)

PRVI JUGOSLOVANSKI KANDIDAT ZA DOKTORJA ZNANOSTI ZA PODROČJE PROIZVODNJE SLIVOVKE, ing. Božidar Stankovič, bo branil doktorsko disertacijo v Franciji pred francoskimi strokovnjaki. (»Po domači deželi«, 1964)

Četrta sklop (ki bi ga lahko uvrstili tudi v tretjega) je »razno«, kjer najdemo razne zgodbe, humor, literaturo, jezikovne vaje, kot na primer »kako poveš po nemško«, ki naj bi ali so pomagale izseljencem na poti v tujino:

Na meji

1. Dobro jutro! Pregled potnih listov!

2. Tu, prosim!

[...]

15. Odprite kovček, prosim!

16. Tu je pet škatel cigaret in steklenica slivovke.

17. Hvala. To je prosto carine.

1. Guten Morgen! Paß Kontrolle!

2. Hier bitte!

[...]

15. Den Koffer öffnen, bitte!

16. Hier sind fünf (5) Schachteln Zigaretten und eine Flasche Sliwowitz.

17. Danke. Das ist zollfrei.

Pomen nemških besed:

16. *sind* – so; *fünf* – pet; *die Schachtel* – škatla; *die Flasche* – steklenica; *der Sliwowitz* slivovka (Braz, 1970, str. 24–25)

ANALITIČNI ZADAH

Kako torej ta žgana alkoholna pijača iz sliv skrbi za reprodukcijo narodnih identitet med izseljenci?

To, kar moramo najprej ločiti, so na eni strani *brezpogojna* slivovka, predana tekočim molekulam, ki so jo izseljenci uživali, ponujali, tihotapili, preprodajali ipd., in na drugi strani *reprezentacije* slivovke na časopisnem in drugem papirju, v takšnem ali drugačnem jeziku. Obe »slivovki« sta bili vsaj potencialno pomembni za reprodukcijo narodnih identitet, a na precej drugačne načine.

Slivovka na časopisnem papirju – njene reprezentacije predvsem omogočajo reprodukcijo banalnega nacionalizma, koncepta, ki pojasnjuje, zakaj ne pozabimo svoje nacionalne identitete. In zakaj je ne pozabimo? Michael Billig (1995) je v študijah nacij in nacionalizmov fokus z vprašanj *kaj* in *kako* tektonsko premaknil k vprašanju *zakaj*. Njegov odgovor je jasen: nenehno smo opominjani, da živimo v svetu narodov. To vsakodnevno, pogosto nezavedno opominjanje – s simboli, označevalci, načinom govora, pisanja, celo z načinom, na katerega brcamo žogo – po Billigu ohranja nacionalizem pri življenju. Brez te stalne ponovitve bi bil nacionalizem, omejen zgolj na praznične in slovesne trenutke, preveč hladen, postan, da bi zares »deloval«.

Z drugimi besedami, banalni nacionalizem nam omogoča vpogled v (nacionalne) diskurzivne strukture, znotraj katerih ljudje delujejo – čeprav (ali ravno zato, ker) se teh struktur večinoma ne zavedajo. Nacionalni diskurz je namreč raznolik, vseprisoten in globoko ukoreninjen, zato je vedno pripravljen na mobilizacijo, ko politična klima postane bolj napeta. Tudi nekaj tako na videz nepolitičnega, kot je »naša« opojna pijača, lahko v tem kontekstu hitro postane del »vročega« nacionalnega imaginarija – banalno lahko torej hitro postane »vroče« (prim. Christian et al., 2015; Jones & Merriman, 2009).

Pri opominjanju Jugoslovanek in Jugoslovanov na narodno pripadnost je – kot sem podrobneje pokazal drugje (Mlekuž, 2020c) – svojo vlogo odigrala tudi slivovka. Opominjanje na narodnost skozi slivovko oziroma v njeni družbi je omogočalo sprotno medsebojno prepoznavanje, s tem pa tudi nenehno rekonstruiranje jugoslovanske nacije in pripadnosti slednji. V določenih primerih je to opominjanje precej neposredno, kot denimo v primeru »jugoslovanske slivovke«: »Še nekaj pesmi, ki so jih ubrano zapeli pevci Save in Triglava, nato pa domača zdravica z jugoslovansko slivovko« (Škruba, 1965, str. 23).

A v delovanju banalnega nacionalizma ne sodelujejo zgolj pridevniki, ki eksplisitno označujejo narodnost. Po Billigu (1995) banalni nacionalizem deluje predvsem preko vsakdanjih, rutinskih, na videz nevtralnih besed, ki narodno pripadnost naredijo za samoumevno. Ne velike fraze, temveč »male« besede, ki se neopazno vtisnejo v spomin, omogočajo konstantno – in večinoma nezavedno – opominjanje na narod. Ključne besede banalnega nacionalizma so pogosto najmanjše: »naša«, »ta«, »tukaj« – izrazi, ki brez konteksta ne pomenijo veliko, a prav v tem kontekstu

reproducirajo idejo naroda (Billig, 1995, str. 78). Pridevnik »naša« je bržkone najpogostejši spremljevalec te opojne pijače: »Naprodaj so bila tudi naša po svetu sloveča vina in žgane pijače: slivovka, maraskino, konjak in vina merlot in žilavka« (»Naši po svetu«, 1974).

Kot poudarja Billig (1995, str. 78), je nacionalizem ideologija prve osebe množine – govori nam, kdo *smo mi*. In kdo smo »mi«? Če že ne nujno pivci slivovke, pa zagotovo prebivalci, kot bomo slišali v nadaljevanju, »dežele slivovke«.

Koncept banalnega nacionalizma predstavlja prvo temeljito kritiko razumevanja nacionalizma kot pojava, ki se izraža zgolj v prazničnih, spektakularnih in izjemnih dogodkih ali manifestacijah. Namesto tega poudarja pomen vsakdanjih, rutinskih praks kot osrednjega pogoja za obstoj in delovanje nacionalizma. V dolgoročnem življenju naroda niso odločilne zgolj zastave, s katerimi ob posebnih priložnostih mahajo domoljubi, temveč predvsem tiste, ki vsakodnevno, skoraj neopazno visijo ob poteh, po katerih hodimo – tiste, ki nas »nezavedno« opominjajo, da pripadamo določenemu narodu.

Ena takšnih »zstav« – simbol, ki je ohlapno, a vztrajno prisoten v vsakdanjem življenju – je bila v jugoslovanskem kontekstu tudi slivovka. Kot nekakšna »pivska zastava« jugoslovanske nacije (Mlekuž, 2020c) ni igrala pomembne vloge le v domovini, temveč tudi med slovenskimi (in širše jugoslovanskimi) izseljenci, kjer je omogočala ohranjanje simbolne povezanosti z »domovino« in narodno pripadnostjo.

Seveda opominjanje na narodno pripadnost ne poteka zgolj prek slivovke na časopisnem papirju oziroma njenih raznovrstnih reprezentacij (ki jih najdemo v vseh štirih sklopih), temveč tudi prek dejanske, tekoče slivovke – tiste, zavezane molekulam in trenutkom uživanja. Ta se, razumljivo, pojavlja predvsem v prvih dveh sklopih besedil, kjer je njena prisotnost povezana z dejanskimi izkušnjami pitja.

Slivovka, s katero so bili postreženi izseljenci ob obiskih domovine in ki so si jo nalivali v kozarce na najrazličnejših prireditvah in drugod, je prav tako delovala kot opomnik na narod – čeprav na nekoliko drugačen način kot njene reprezentacije v medijih oziroma diskurzu. Učinek opominjanja v tem primeru ni potekal (zgolj) prek besed, temveč tudi prek telesa, okusa, spomina in afekta – kar odpira dodatna vprašanja o vlogi čutne izkušnje v reprodukciji narodne pripadnosti.

Slivovka, ta brezpogojna, molekulam tekočine zaprisežena spremljevalka, ni zgolj bled tiskani odtis na časopisnem papirju (ali kje drugje). Slivovka zahteva akterja – tistega, ki ustvarja, kroji, preoblikuje njene pomene. In prav tu Billigovo znamenito delo obmolkne: ne razpre vprašanja, kako »navadni ljudje« vsak dan znova na lastnih jeziki in v lastnih telesih reproducirajo narodnost. Res je, Billig (2009, str. 384) mimogrede prizna, da »v teoretičnem ozadju banalnega nacionalizma ni ničesar, kar bi zanikalo, da bodo navadni ljudje sodelovali pri samoustvarjanju [*self-making*]«. A vendarle njegova paradigma ostaja zasidrana predvsem v smeri enosmernega pronicanja: nacionalizem se izliva iz državnih, institucionalnih in strukturnih virov v tkivo vsakdanjosti. V tej optiki so ljudje zvedeni na pasivno, homogeno občinstvo,

Str. 6 SLOVENSKI LIST No. (1939.) 137

ŽGANJE
IZBORNA KAKOVOST II. IN III. VRSTE
MOČNOSTI 39° IN 48°

VERMUT
OKUSEN, PRVOVRSTNE KAKOVOSTI
PRIPRAVLJEN
IZ NAJBOLJSEGA SANJUANSKEGA VINA

Vprašajte: ŽGANJE in VERMUT znamke
BADEL

SLIVOVICA
UVOZENA IZ JUGOSLAVIJE

PELINKOVEC
PRIPRAVLJEN V BUENOS AIRESU IZ
PRVOVRSTNEGA MATERJALA

STA DVE ORIGINALNI IN NE POTVORJENI
JUGOSLOVENSKE PIJACI. BREZ KATERIH
NE BI SMEL BITI NOBEN JUGOSLOVANSKI
PRISELJENEC.

Vprašajte izrečno: SLIVOVICO in
PELINKOVEC znamke B A D E L

TOVARNA LIKERJEV IN ALKOHOLNIH
PIJAC

Zlatko Badel
Avenida Maipú 3146-50 Olivos F.C.C.A.
U. T. Olivos (741) - 1304

Slika 1: *Banalna* »jugoslovenska pijača, brez katere ne bi smel biti nobeden jugoslovanski priseljavec« in ki kaže na to, da se pivska zgodovina požvižga na politično zgodovino (vir: *Slovenski list*, 22. september 1939, str. 7)

medtem ko se njihova dejanska ustvarjalna moč – njihovo drobno, a trdovratno delo pri tkanju pomenov – potisne na rob (Skey, 2009).

Vprašanje nacionalizma, ki nastaja in se razrašča od spodaj navzgor kot produkt delovanja posameznikov in drugih akterjev, ostaja tudi z odmevnim konceptom banalnega nacionalizma neodgovorjeno. Jon E. Fox in Cynthia Miller-Idriss (Fox & Miller-Idriss, 2008) sta za ta »pritlehni« nacionalizem skovala izraz »vsakdanja narodnost« (angl. *everyday nationhood*), večina avtorjev pa dandanes za to uporablja izraz »vsakdanji nacionalizem« (angl. *everyday nationalism*) (npr. Hearn & Antonsich, 2018). Gre za pogled, ki »navadnih«, kot tudi ne nujno povsem navadnih ljudi ne razume (le) kot pasivnih potrošnikov nacionalizma, temveč tudi kot oblikovalce le-tega. Za razliko od Billigovega banalnega nacionalizma, ki pronica med »navadne ljudi« iz institucionalnih in elitnih sfer, vsakdanji nacionalizem torej prinaša nasprotno perspektivo.

Dve mladinki sta govornikoma izročili cvetje. Na lepi proslavi so nastopali pevski zbori društva Sava in Slavček ter tamburaški zbor Slavčka. Tov. Aleksijevič je ob spremljavi kitare zapel nekaj narodnih pesmi, Škrubov Karli je zaigral poskočne na harmoniko, mala Marlenka pa je kakor ponavadi pristrčno in živo deklamirala. Ob zaključku smo s kozarčkom pristne jugoslovanske slivovke s toplimi željami v srcu nazdravili dragi rojstni domovini ob njenem prazniku. (»Naši ljudje po svetu«, 1964)

Mi živimo in bomo še živeli. Najlepši dokaz temu je bil tudi družabni večer, ki ga je priredilo Združenje Jugoslovanov v Sallauminesu, P. de C. letos 8. januarja. Uspeh je bil res lep, saj je bila velika dvorana pri Jeanette nabito polna rojakov. Med gosti je bil tudi naš poslanik iz Pariza ter naša godba in folklorna skupina, da je bilo vzdušje res prijetno domače. Tudi postrežba je bila domača: manjkalo ni kranjskih klobas s kislim zeljem, naše domače slivovke in cigaret. (Lenič, 1967a, str. 86)

Nazdravljanja, zdravice, pogostitve – »vsakdanja« dejanja »navadnih« ljudi, še posebej v nekem vsaj dodatno označenem nacionalnem kontekstu (»rojstni dan domovine«, »družabni večer, ki ga je priredilo Združenje Jugoslovanov v Sallauminesu« itd.) – omogočajo reprodukcijo vsakdanjega nacionalizma in narodnih identitet. Seveda se lahko vprašamo, koliko so takšna dejanja *vsakdanja* in koliko gre pravzaprav za dejanja *navadnih* ljudi. Časopisne novice praviloma prinašajo poročila z dogodkov, ki štrlijo izven toka vsakdanjega življenja. A vendarle ne moremo zanikati, da »navadni« ljudje – izseljenci, ki s slivovko skrbijo za »domačo postrežbo«, ki »s toplimi željami v srcu nazdravljajo« idr. – niso aktivno vključeni v vsakdanjo reprodukcijo nacionalizma.

Razprave o človeškem delovanju rade začenjajo z znano predpostavko: posameznik kot aktiven akter, kot mikro enota, ki »obvladuje« svojo raven sveta. A vsakdan življenja pokaže drugačno sliko. Velikega dela delovanja, ki šteje in pušča sled, ne izvajajo izolirani posamezniki, temveč institucije, organizacije, skupine – v našem

primeru predvsem izseljenska društva in zveze (npr. SIM). Seveda: te kolektivitete so tkane iz posameznikov, iz njihovih volj, želja, namer. A hkrati kot celote neizogibno presegajo golo seštevanje svojih delov (Kaufmann, 2017). Nacionalizem zato ni enostavna zbirka individualnih gest, temveč rezultat kompleksno organiziranega vedenja, ki ga mikroskopska analiza ne more »raztresti« do dna. Res je: pogledi na mikro ravni – interakcije, vsakdanje prakse, drobna dogovarjanja – lahko razkrijejo pomembne niti, ki ljudi povezujejo z nacionalizmom. Toda te niti so vedno že napete v širši družbeno-organizacijski tkanini. Zato opozarjanje na vlogo skupin, institucij, organizacij kot akterjev ne pomeni izbrisa posameznika v korist strukture, temveč poudarja, da posameznik deluje znotraj in skozi kolektivitete – in da so prav te okviri, v katerih se njegovo delovanje oblikuje in odmeva (Hearn & Antonsich, 2018).

V ponedeljek, 31. julija je v zgodnjih jutranjih urah s posebnim vlakom prispela na tritedenski oddih v Slovenijo skupina 325 izletnikov – naših rojakov in njihovih družinskih članov iz Francije, pokrajina Moselle. Predstavniki Slovenske izseljenske matice so jim šli nasproti do Jesenic, in da bo srečanje prijetnejše, so vzeli s seboj še harmonikarja, ki je med potjo do Ljubljane igral poskočne. Za dobrodošlico so jim nazdravili tudi s kozarčkom domače slivovke. (Lenič, 1967b, str. 243)

Tudi ti razgovori so pokazali, da je med našimi izseljenci vedno večje zanimanje za skupinske polete z našimi letali, direktno iz Amerike v Jugoslavijo. To je tudi razumljivo, kajti taki poleti so »prijetni, praktični in ekonomični«, je dejal Marjan Kandus in nadaljeval: »Potnikom ni treba presedati in nimajo skrbi, kaj bo s prtljago. Ni tudi tiste neprijetne nervoze, kaj bo, če ne bodo prileteli pravočasno in ne bodo imeli zveze za naprej. Z našim letalom pa letijo direktno iz Chicaga, New Yorka, Toronta v Ljubljano, Zagreb ali Beograd. In še nekaj. Naši izseljenci se peljejo na izlet v domovino. To je veselo, prijetno potovanje v staro domovino. Vzdušje v domačem letalu, kjer jih sprejmejo naše stewardese v narodnih nošah in jim postrežejo z domačo slivovko in cvičkom in drugimi domačimi dobrotami, še prispeva k prijetnemu razpoloženju. (Lenardič, 1965, str. 43)

Naslednje vprašanje, ki ga odpre razprava o družbenem delovanju, je refleksivnost – torej, v kolikšni meri so dejanja posameznikov zavestna in preiščljena. Časopisna poročila nam na to ne morejo dati dokončnega odgovora, lahko pa spodbudijo premislek. Anthony Giddens razlikuje med *diskurzivno zavestjo* – refleksivnim nadzorovanjem posledic delovanja oziroma sposobnostjo akterjev, da sebi in drugim pojasnijo razloge za določeno ravnanje – ter *praktično zavestjo*, tj. samoumevnim vedenjem, ki usmerja vsakodnevne prakse in ki, razen kadar pride do prekinitve ali napake, ne potrebuje stalne refleksije (Giddens, 1995, str. 7). Giddens poudarja, da delovanje ni vedno preiščljeno in zavestno, saj številna dejanja izvirajo iz podzavesti, rutine ali navad. Kljub temu pa po njegovem mnenju velik del človeškega delovanja ostaja refleksiven: posamezniki v vsakdanjem življenju praviloma nadzorujejo

posledice svojih dejanj, zaznavajo odzive okolja in drugih akterjev ter skladno s tem sproti prilagajajo svoje delovanje v lastno korist.

Po Giddensu dejstvo, da lahko akterji – če je treba – kadarkoli diskurzivno razložijo razloge za svoje ravnanje, razkriva eno ključnih lastnosti človeškega delovanja: to nikakor ni zgolj pasivno odigravanje vlog vnaprej napisanega scenarija. Posamezniki vedo, v kakšnem okolju se gibljejo, poznajo okvire, ki jih obdajajo, in so zato sposobni odločanja ter vedenja, ki lahko – čeprav po malem, po kapljicah – preoblikuje same strukture. Giddensov poudarek na refleksivnosti in ustvarjalnosti akterjev je zato poskus pobega iz okov funkcionalizma in strukturalizma, kjer je družba razumljena kot okostenela kulisa. To pa se odlično poveže tudi z razumevanjem vsakdanjega nacionalizma: kajti tudi takrat, ko ljudje reproducirajo nacionalizem na ravni praktične zavesti – samoumevno, brez posebnega razmisleka – niso lutke v rokah struktur. Dobro vedo, znotraj katerih meja delujejo, in prav zato znajo svoje vedenje obrniti sebi v prid.

In prav v tem ključu lahko razumemo tista dejanja, ki jih je težko imenovati »vsakdanja«, pa vendar dišijo po rutini: nazdravljanja, zdravice, praznovanja, obiske domovine. So hkrati spontana in premišljena, ritualna in praktična. Skratka, prava vaja iz giddensovske dialektike: ljudje ne le igrajo vlogo, ampak med enim in drugim kozarčkom znajo predrugčiti tudi oder sam.

Prijetno praznovanje so zaključili Skruba Karli s harmoniko in Zdravič Jože s kitaro ter pevci rojak Aleksijevič s svojima sinovoma, ki so zapeli in zaigrali srbske in hrvatske pesmi. Še nekaj pesmi, ki so jih ubrano zapeli pevci Save in Triglava, nato pa domača zdravica z jugoslovansko slivovko. (Škruba, 1965, str. 23)

Giddensova teorija strukturacije – torej razumevanje, da je delovanje posameznikov vtakano v večje kolektivitete in da so te hkrati produkt delovanja posameznikov – nam lahko pomaga osvetliti proces reprodukcije in, če sem nekoliko ambicioznejši, celo ontologije narodne identitete. Ta izraz namreč zajema dve različni dimenziji. Prva se nanaša na identitete kot velike družbene kategorije, ki ljudi umeščajo in razvrščajo glede na narodnost, raso, etničnost, spol, razred in druge taksonomije. Druga pa na identiteto kot razsežnost individualnega jaza – na vsakokratni, edinstveni občutek posameznika o tem, kdo je.

Širše gledano je družbena identiteta način, na katerega posamezniki povezujejo svojo osebno identiteto s temi širšimi kategorijami in na katerega pomen teh kategorij niha glede na osebne izkušnje, življenjske okoliščine in načine bivanja (gl. Hearn, 2013). Raziskovanje narodne identitete skozi prizmo vsakdanjega nacionalizma zato neizogibno odpira vpogled v ta proces. Razkriva, kako se posamezni jaz – kot pravi Stuart Hall (2011, str. 5–6) – »zašije« v taksonomije identitet ter kako lahko ta proces poteka na subtilne, nepredvidljive in povsem svojevrstne načine.

Če si privoščimo nekoliko nenavadno konceptualno analogijo: razlika med vsakdanjim in banalnim nacionalizmom je razlika med dejanji identifikacije

posameznikov ter umeščanjem družbenih kategorij, taksonomij in diskurzov v okvir posameznikovega delovanja. Odnos med individualnim jazom in temi kategorijami pa se, kot že omenjeno, oblikuje skozi številne družbeno-organizacijske kontekste – družino, prijateljske mreže, delovna okolja, društva itd. – ki posameznike nenehno prepletajo z omenjenimi kategorijami.

V soboto, 12. novembra, smo organizirali velik koncert v okviru francosko-jugoslovskega prijateljstva in državnih praznikov obeh dežel. Na tem koncertu je sodeloval mešani pevski zbor iz Freyming-Merlebacha, naš krajevni ansambel »Les Menestrels« ter moški in ženski zbor društva. Imeli smo zlato publiko, več kot 360 obiskovalcev. Med udeleženci je bil tudi jugoslovanski generalni konzul v Strasbourgu Nerkez Arifhodžič, namestnik odposlanca Roland Marchesin, glavni svetovalec Angel Filipetti, župan Aumetza André Weiler s pomočniki, nadduhovnik Joseph Sauder, slovenski kaplan Tone Dejak in predstavniki različnih krajevnih in okoliških društev. Po koncertu smo nazdravili prijateljstvu s kozarčkom slivovke, ki jo je podaril jugoslovanski konzul. Prireditev so vsi sprejeli z zadovoljstvom in si podobnih srečanj še želijo. (Pišlar, 1984, str. 34–35)

Če k temu dodamo še materialni vidik, se odnos med individualnim jazom in družbenimi kategorijami razpre kot tkanina, v katero niso vtankani le družbeno-organizacijski konteksti, temveč tudi sam materialni svet. Predmeti, prostori, rituali in stvari, ki jih uporabljamo – med njimi tudi slivovka – delujejo kot tihi, a močni akterji: oblikujejo vedenja, spodbujajo interakcije, ustvarjajo okvire in omejitve. Slivovka ni le pijača, temveč materialni povezovalac, ki posameznike prepleta z družbenimi praksami in kulturnimi pomeni. V tem povezovanju se torej ne srečujejo zgolj družbe in institucije, temveč tudi materialni konteksti – stvari, ki govorijo, vabijo k dejanjem in preoblikujejo vsakdanje izkušnje (Miller, 2016; specifično za nacionalizem gl. Edensor, 2002; Zubrzycki, 2017).

Raziskovanje vsakdanjega nacionalizma – ki se največkrat opira na etnografske in mikrosociološke metode, veliko redkeje pa, kot v primeru tega članka, tudi na selektivne in specifične zgodovinske vire (npr. Van Ginderachter & Beyen, 2012; Van Ginderachter, 2018) – je torej tudi raziskovanje specifičnih družbenih in, pozor, materialnih kontekstov, ki uokvirjajo, soustvarjajo in osmišljajo dejanja ljudi. Raziskovanje narodne identitete z vidika vsakdanjega nacionalizma mora biti zato občutljivo na te nianse ter na raznolikost in kontekstualno specifičnost posameznih primerov (Hearn & Antonsich, 2018).

Vsakdanja reprodukcija nacij in nacionalizmov – zavita v koncept »vsakdanjega nacionalizma«, ki raziskovalni fokus obrača iz »od zgoraj navzdol« v »od spodaj navzgor« – zajema širok spekter praks in oblik delovanja. Jon E. Fox in Cynthia Miller-Idriss (Fox & Miller-Idriss, 2008) sta opredelila štiri glavna polja reprodukcije narodnosti v vsakdanjem življenju: govorjenje, izbiranje, predstavljanje in uživanje. Takšna delitev seveda poenostavlja neurejenost vsakdanjega življenja; vsakdan

je, če si lahko privoščimo malo filozofskega navdiha, sam po sebi odporen proti urejanju, tako kot se življenje nasploh upira smislu. Ko govorimo o narodu – ali, natančneje, z narodom – pogosto hkrati predstavljamo, izbiramo, uživamo narod ali se ukvarjamo z množico drugih praks, povezanih z narodom, kot bo prikazano v spodnjem besedilu.

Polna dvorana, kakšnih tristo zagrelih rojakov nestrpno pričakuje tombolo. Nekaj pravih domačih slivovk in dve letalski vozovnici do Zagreba in nazaj se lahko zadejejo. Naš düsseldorfski konzul Lojze Kersnik je prispeval slivovke, frankfurtsko predstavništvo Inex-Adrie letalski karti, predstavnik Ljubljanske banke Viktor Stare pa vsakemu po en prospekt. (Rupnik, 1973, str. 32)

Diskurzi o pijači (in seveda hrani) so, kot kažejo številne študije (Ichijo & Ranta, 2016) in kot smo videli na primeru banalne pijače oziroma banalnega nacionalizma, pomemben del nacionalizma: »diskurzivno konstruirajo« in reproducirajo narode ter nacije ter poudarjajo njihove nacionalne pomene in razlike.

Toda kot opozarjata Fox & Miller-Idriss (2008, str. 540), »narod ni nekaj, o čemer vsakdanji ljudje pogosto govorijo; temveč je predvsem nekaj, kar se pojavlja obstransko v njihovih pogovorih«. Narod torej največkrat ni neposredni predmet pogovora, ampak, če se vrnemo k banalni pijači oziroma banalnemu nacionalizmu časopisnega pisanja, prej nerefleksivna dispozicija, ki oblikuje in sooblikuje pogovor.

Slivovka pa ni služila le kot sredstvo »govora o narodu« ali »govora z narodom« – ni bila vključena v oblikovanje naroda zgolj prek govornih dejanj. Kot razkrivajo številni in raznoliki dopisi, je slivovka omogočala tudi »uživanje naroda« ali, morda natančneje, »uživanje z narodom«.

Tudi v Freymingu in Merlebachu smo slovesno praznovali praznik domovine – 29. november. [...] Mešani pevski zbor Jadran je zapel jugoslovansko in francosko državno himno. Za tem je spregovoril Jože Korošec, ki je dejal, da se počuti prav srečnega, ko je prvokrat med nami, in da je vesel, ko vidi, kako gojimo slovensko kulturo v tujini in s tem krepimo prijateljske vezi med Jugoslavijo in Francijo. O pomenu tega našega praznika je spregovoril podkonzul iz Strasbourga B. Valčič in nam vsem čestital, za njim pa je spregovoril še podžupan iz Freyming-Merlebacha, ki je posebej poudaril vse tesnejše prijateljstvo med obema državama. [...] Vsak nastop je pri prisotnih izzval toplo in tudi zaslužen odobravanje. Posebej je ugajal nastop muzikantov s pevcema. Po programu so skrbeli v obilni meri za dobro voljo muzikantje kvinteta Triglav, mi pa smo nazdravili našemu prazniku s šilcem slivovke. (Škruba, 1975, str. 27)

Takšno ali drugačno »uživanje z narodom« ni bilo le pitje tekočine, temveč obred, ki je ustvarjal »izkušnjo simultanosti« (Anderson, 1998) in »vsakdanjo izkušnjo enakosti« (Fox & Miller-Idriss, 2008, str. 550). Kozarci, ki so sočasno trčili ob mize v Ljubljani,

Slika 2: Le kaj vsakdanjega in opojnega se skriva v pletenki oziroma bo državni uslužbenec v službi zakona (carinik) onemogočil uživanje naroda onkraj državnih meja? Avtor: Nace Bizilj; hrani Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije.

Stuttgartu ali Clevelandu, so oddajali tihe signale pripadnosti – kot da bi vsak požirek priklical v spomin skupno poreklo in isto melodijo pripadanja. Slivovka je postala del, če si pomagamo z Herzfeldom (1997, str. 3), »pivske intimnosti«: droben, včasih malce neroden element identitete, ki je bil lahko navzven vir zadrege, a je navznoter zagotavljal toplino, skupnost in domačnost.

Te navade – nazdravljanja, drobne geste ob polnjenju kozarcev, neredko ponavljane šale, drobne ritualne tišine po prvem požirku – so bile veliko več kot le navade. Bile so tihe strukture vsakdana, prakse, ki so oblikovale razumevanje, »kako se stvari počnejo«, »kaj se spodobi« in »kaj je naše«. Slivovka je v tej dramaturgiji delovala kot nezamenljiv rekvizit: ni bila le predmet, temveč sopotnica, materializirana vez med posameznikom in narodom.

Izseljencem je s svojo prisotnostjo skoraj neopazno narekovala, kaj, kdaj, kje in kako piti. In ravno v tem vsakodnevnem ponavljanju, v tej skoraj neopazni koreografiji, se je prepletala osebna in narodna identiteta. Slivovka je bila več kot pijača – bila je tekoča metafora naroda, destilirana vez, ki je v požirkih in nazdravljanjih vedno znova zarisovala meje skupnosti in intimo pripadanja.

ZAKLJUČNI ZADAH

Cilj članka je bil osvetliti vlogo slivovke med izseljenci pri reprodukciji narodnih identitet. Kot se kaže v izseljenski reviji *Rodna gruda*, je slivovka sodelovala pri reprodukciji banalnega nacionalizma – pri pronicanju »strukturnega nacionalizma« na raven vsakdanjega, večinoma nezavednega opominjanja ljudi (s pomočjo narodnih simbolov, označevalcev, načinov govorjenja, pisanja idr.) na narod oziroma narodno identiteto.

Izseljenci pa niso bili le pasivni sprejemniki teh pomenov in identitet, temveč so sami aktivno sodelovali pri narodni reprodukciji. Slivovka je bila vtkana v reprodukcijo vsakdanjega nacionalizma – v vsakdanje in tudi manj »vsakdanje«, premišljene ali spontano izvedene socialne interakcije, navade, prakse in vedenja »navadnih ljudi«, ki omogočajo utrjevanje narodnih identitet na ravni vsakdana. Nazdravljanja, zdravice, pogostitve – vse to, seveda, v družbi z »jugoslovansko pivsko zastavo« – je bilo del posameznikovega delovanja, ki pa je bilo vedno prepleteno z večjimi kolektivitetami in oblikovano skozi širše strukturne procese.

Razumevanje vsakdanjega nacionalizma na podlagi časopisnih poročil, ki ponujajo le omejene izseke iz društvenega in družabnega življenja izseljencev (večinoma prireditvev in obiskov domovine), je seveda omejeno in morda celo vprašljivo početje. A vendarle nam ponuja pomemben razmislek: narodna identiteta se ne oblikuje le na bojnih poljih na zloščenen parketu institucij, temveč tudi na politih mizah, v umazanih kozarcih in v alkoholnem zadahu izseljencev (pa tudi vseh drugih popivajočih ljudi, ki radi »nazdravljajo z narodom«). Narodni duh se torej skriva tudi v alkoholnem zadahu. Le kakšen je narod brez svojega zadaha?

ZAHVALE IN DRUGI PODATKI

Avtor se zahvaljuje anonimnima recenzentoma. Članek je rezultat projektov »Uprostorjanje migrantov na mikroravni: Restavracije kot prostori stika« (J6-60098), »Izzivi mednarodne delovne mobilnosti v nacionalnem kontekstu: Primer Slovenije« (J5-50182) in »Made in YU: Kako so neljudje gor spravili Jugoslavijo« (N5-0134) ter programa »Narodna in kulturna identiteta slovenskega izseljenstva v kontekstu raziskovanja migracij« (P5-0070). Vsi navedeni raziskovalni projekti in program so prejeli finančno podporo ARIS – Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Viri za raziskovalne podatke so navedeni na seznamu virov in literature.

VIRI IN LITERATURA

- Anderson, B. (1998). *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma*. Studia humanitatis.
- Antonsich, M. (2016). The 'everyday' of banal nationalism – Ordinary people's views on Italy and Italian. *Political Geography*, 54, 32–42. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2015.07.006>
- Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. Routledge.
- Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*. Sage.
- Billig, M. (2009). Reflecting on a critical engagement with banal nationalism—reply to Skey. *The Sociological Review*, 57(2), 347–352.
- Blatnik, M. (1966). »Naši po svetu: Francija: O delu društva Save v letu 1965«. *Rodna gruda*, 5, 156.
- Braz, V. (1970). »Naša beseda: Kako poveš po nemško«. *Rodna gruda*, 2, 24–25.
- Brubaker, R., Feischmidt, M., Fox, J., & Grancea, L. (2006). *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton University Press.
- Brunnbauer, U. (2016). *Globalizing Southeastern Europe: Emigrants, America and the State since the Late Nineteenth Century*. Lexington Books.
- Byrne, D. (2016). The Need for a Transnational Approach to the Material Heritage of Migration: The China–Australia Corridor. *Journal of Social Archaeology*, 16(3), 261–285. <https://doi.org/10.1177/1469605316673005>
- Christian, J., Dowler, L., & Cuomo, D. (2015). Fear, feminist geopolitics and the hot and banal. *Political Geography*, 54, 64–72.
- Connor, W. (1994). *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*. Princeton University Press.
- Edensor, T. (2002). *National Identity, Popular Culture and Everyday Life*. Berg.
- Fox, J. E., & Miller-Idriss, C. (2008). Everyday Nationhood. *Ethnicities*, 4, 536–563. <https://doi.org/10.1177/1468796808088925>
- Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Cornell University Press.
- Giddens, A. (1995). *The Constitution of Society*. Polity Press.
- Glick Schiller, N., Basch, L., & Szanton Blanc, C. (ur.). (1992). *Towards a transnational perspective on migration: Race, culture, ethnicity and nationalism reconsidered*. New York Academy of Sciences.
- Godina-Golija, M. (2014). Potica in njene zgodbe. *Dve domovini / Two Homelands*, 39, 55–66.
- Goode, J. P., & Stroup, D. R. (2015). Everyday nationalism: Constructivism for the masses. *Social Science Quarterly*, 96(3), 717–739.
- Hall, S. (2011). Introduction: who needs 'identity'? V S. Hall, P. du Gay (ur.), *Questions of Cultural Identity* (str. 1–17). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446221907.n1>
- Hearn, J. (2013). Nationalism, Biography and the Ecology of Identity. *Humanities Research*, 19(1), 5–22.

- Hearn, J. & Antonsich, M. (2018). Theoretical and methodological considerations for the study of banal and everyday nationalism. *Nations and Nationalism*, 24(3), 594–605. <https://doi.org/10.1111/nana.12419>
- Herzfeld, M. (1997). *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-State*. Routledge.
- Ichijo, A., & Ranta, R. (2016). *Food, National Identity and Nationalism: From Everyday to Global Politics*. Palgrave Macmillan.
- »Izseljenci in domovina: 'Jugoslovanski vjesnik' v Montevideu«. (1963, 30. september). *Delo*, 2.
- Jones, R., & Merriman, P. (2009). Hot, banal and everyday nationalism: bilingual road signs in Wales. *Political Geography*, 28(3), 164–173.
- Kavrečič, B. P., & Koderman M. (2021). Slovenski izseljenci in turistični obisk nekdanje Jugoslavije s poudarkom na poročanju revije *Rodna gruda*. V A. Kalc (ur.), *Nadzor migracij na Slovenskem od liberalizma do socializma* (str. 306–324). Založba ZRC.
- Kaufmann, E. (2017). Complexity and nationalism. *Nations and Nationalism*, 23(1), 6–25.
- Kearney, H. (1989). *The British Isles: A History of Four Nations*. Cambridge University Press.
- Knott, E. (2015). Everyday nationalism: A review of the literature. *Studies on National Movements*, 3(1), 16. <https://doi.org/10.21825/snm.85398>
- Kovačič, G. (2005.) Zagate z nacijo. V A. D. Smith (ur.), *Nacionalizem: Teorija, ideologija, zgodovina* (str. 213–233). Krtina.
- Kovše, (1961). »Rojaki nam pišejo«. *Rodna gruda*, 1, 19.
- Lenardič, S. (1965). »Po domači deželi: Z letali AA prek Atlantika«. *Rodna gruda*, 2, 43.
- Lenič, E. (1967a). »Naši po svetu: Francija«. *Rodna gruda*, 3, 86.
- Lenič, E. (1967b). »Iz matice«. *Rodna gruda*, 9, 243.
- Markovina, D. (2015). *Jugoslavenstvo poslije svega*. MostArt.
- Miller, D. (2016). *Materialna kultura*. Studia humanitatis.
- Mlekuž, J. (2020a). The renaissance of sausage: the role of Kranjska sausage in the contemporary process of reconstructing the Slovenian nation. *Nations and Nationalism*, 26(2), 407–423. <https://doi.org/10.1111/nana.12572>
- Mlekuž, J. (2020b). The sausage that awakened a nation: the Carniolan sausage in the Slovenian national imagination, 1849–1918. *Rethinking History*, 24(3–4), 503–522. <https://doi.org/10.1080/13642529.2020.1831352>
- Mlekuž, J. (2020c). Pijača z zaslugami za narod: slivovka in banalni nacionalizem v izbranem časopisju socialistične Jugoslavije. *Traditiones* 49(3), 115–134. <https://doi.org/10.3986/Traditio2020490306>
- Mlekuž, J. (2022). Vsakdanji nacionalizem in kranjska klobasa med slovenskimi izseljenci v ZDA. *Dve domovini / Two Homelands*, 55, 173–192. <https://doi.org/10.3986/dd.2022.1.10>
- Mlekuž, J. (2023). Slivovitz and Everyday Nationalism: The Analysis of Slovene Newspapers in Interwar Yugoslavia. *Nationalities Papers*, 52(3), 685–700. <https://doi.org/10.1017/nps.2023.20>

- »Naši ljudje po svetu: Velika jubilejna članska kampanja ob 60-letnici SNPJ najvažnejši dogodek v zgodovini Jednote: Uspelo prireditve v Franciji«. (1964). *Rodna gruda*, 2, 59.
- »Naši po svetu«. (1974). *Rodna gruda*, 7–8, 34.
- Nežmah, B. (2012). Časopisna zgodovina novinarstva: na Slovenskem med letoma 1797–1989. Študentska založba.
- Petrovič, T. (2020). *Jugoslovenstvo*. Neobjavljeno besedilo.
- Pišlar, A. (1984). »Turistični vodnik«. *Rodna gruda*, 5, 34–35.
- »Po domači deželi«. (1961). *Rodna gruda*, 11–12, 270.
- »Po domači deželi«. (1964). *Rodna gruda*, 7–8, 224.
- Radonjić, N. (2019). (Dis)unity in Eating, Brotherhood in Drinking? American Travel Writers Perceptions of Yugoslav Socialist Cuisine. V R. Fotiadis, V. Ivanović & R. Vučetić (ur.), *Brotherhood and Unity at the Kitchen Table: Food in Socialist Yugoslavia* (str. 175–198). Srednja Europa.
- Rogelj, J. (2001). Petdeset let Slovenske izseljenske matice. V M. Trebše – Štolfa & M. Klemenčič (ur.), *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice* (str. 15–52). Združenje Slovenska izseljenska matica.
- Rupnik, A. (1973). »Bled' na kölnski televiziji«. *Rodna gruda*, 11, 32.
- Rusinow, D. (2003). The Yugoslav Idea before Yugoslavia. V D. Djokić (ur.), *Yugoslavism: Histories of a Failed Idea 1918–1992* (str. 11–23). Hurst & Company.
- Savaš, Ö. (2014). Tastediaspora: The aesthetic and material practice of belonging. *Journal of Material Culture*, 19(2), 185–208. <https://doi.org/10.1177/1359183514521922>
- Shi, T. (2022). Local fashion, global imagination: Agency, identity, and aspiration in the diasporic Hmong community. *Journal of Material Culture*, 28(2), 175–198. <https://doi.org/10.1177/13591835221125113>
- Skey, M. (2009). The national in everyday life: A critical engagement with Michael Billig's thesis of Banal Nationalism. *The Sociological Review*, 57(2), 331–346.
- Skey, M. (2011). *National Belonging and Everyday Life: The Significance of Nationhood in an Uncertain World*. Palgrave Macmillan.
- Stražičar, J. (1965). »Naši ljudje po svetu: Nemčija«. *Rodna gruda*, 9, 302.
- Škruba, A. (1965). »Naši ljudje po svetu: Francija: Svečana proslava v Freymingu«. *Rodna gruda*, 1, 23.
- Škruba, A. (1975). »Naši po svetu: Francija«. *Rodna gruda*, 2, 27.
- Van Ginderachter, M. (2018). How to gauge banal nationalism and national indifference in the past: Proletarian tweets in Belgium's belle époque. *Nations and Nationalism*, 24(3), 579–593. <https://doi.org/10.1111/nana.12420>
- Van Ginderachter, M., & Beyen, M., (ur.) (2012). *Nationhood from Below: Europe in the Long Nineteenth Century*. Palgrave Macmillan.
- Wimmer, A., & Schiller Glick, N. (2002). Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks*, 2(4), 301–334. <https://doi.org/10.1111/1471-0374.00043>
- »Za razvedrilo«. (1971). *Rodna gruda*, 7–8, 54. Zubrzycki, G. (2017). *National Matters: Materiality, Culture, and Nationalism*. Stanford University Press.

SUMMARY

THE ALCOHOLIC BREATH OF THE HOMELAND: SLIVOVITZ AND THE REPRODUCTION OF NATIONAL IDENTITIES IN THE JOURNAL *RODNA GRUDA*

Jernej Mlekuž

This article examines the role of slivovitz (*slivovka*) in the reproduction of national identities among Slovenian migrants during socialist Yugoslavia (1954–1986). Using a corpus of texts from the Slovenian migrant journal *Rodna gruda*, the study investigates how *slivovka* functioned both as a material beverage and as a symbolic marker embedded in everyday social practices.

The research draws on concepts of banal nationalism (Billig, 1995) and everyday nationalism (Fox & Miller-Idriss, 2008) to explore how national identities are reproduced not only through formal, institutional frameworks but also via largely unreflected routines, embodied practices, and material culture. *Slivovka* emerges as a “liquid flag,” circulated in toasts, community events, and festive gatherings, embedding migrants in both Yugoslav and Slovenian national narratives.

Textual analysis identifies four thematic clusters in which *slivovka* appears. The first cluster includes texts describing homeland visits, in which *slivovka* serves as a welcome drink. The second encompasses reports of migrant life and community events, frequently highlighting festive occasions with toasts and shared drinking. The third cluster covers broader news about *slivovka*, both domestically and internationally, including production and export. The fourth contains miscellaneous content such as stories, humor, literature, and language exercises, reflecting everyday cultural practices. These clusters illustrate how *slivovka* mediated both mundane and ceremonial practices, materially and symbolically sustaining national belonging.

The discussion demonstrates that *slivovka* reproduced national identities through both discursive and embodied practices. Representations of *slivovka* in the texts reinforced banal nationalism, subtly reminding readers of their Yugoslav or Slovenian belonging. At the same time, the beverage’s physical consumption enabled affective, sensory, and ritualized experiences of nationhood. Everyday practices such as toasting, communal drinking, or celebrating national holidays created a “simultaneity of experience” and embodied belonging, transforming mundane actions into mechanisms of national reproduction. By linking micro-level actions to wider social structures, this study highlights how individual agency, social collectives, and material objects interact to sustain national identities.

These findings underscore the importance of material culture in everyday nationalism: objects, rituals, and substances – like *slivovka* – act as silent yet powerful mediators of belonging, shaping interactions, reinforcing routines, and cultivating shared memory. They also reveal the interplay between conscious and practical consciousness (Giddens, 1995), showing that migrants actively negotiate, adapt, and

reproduce national meanings even in seemingly routine practices. *Slivovka* is thus both a literal and figurative conduit of national identity, demonstrating that nationhood is enacted, experienced, and continuously reconstructed in everyday life.

Overall, the study contributes to research on nationalism and migration by illustrating how mundane, material, and embodied practices reproduce collective identity. It highlights the creative and reflexive role of individuals and communities in sustaining national belonging, offering a nuanced perspective on the interrelation between material culture, everyday practices, and the enduring presence of the nation in migrant life.

DVE DOMOVINI • TWO HOMELANDS 63 • 2026

TEMATSKI SKLOP / THEMATIC SECTION

SODOBNE MIGRACIJE V SREDNJI AZIJI / CONTEMPORARY MIGRATION IN CENTRAL ASIA

Zhanna Bolat

Migration and Its Socioeconomic Impact Across Central Asia:
Introduction to the Thematic Section

Lyudmila Korigova, Aizhan Serikbayeva, Sanat Kushkumbayev
Transit Migration in Armed Conflicts: New Trends and Challenges for
International Policy

*Dilbara Amanturova, Lyailya Kabybayeva, Chinara Amanturova,
Damira Musuralieva, Farhat Sariev*
Human Capital Mobility and Migration's Impact on Economic and
Technological Progress

Aida Sarseitova

The Impact of Migration on Infrastructure Development in Central Asia

*Ainura Askarova, Darygul Zholboldueva, Chynygul Orozova,
Gulbara Zhamasheva, Gulchehra Abdyrakhmanova*
Current Migration Trends and Socioeconomic Challenges in Central Asia:
A Focus on 2021–2024

Yunran Zhi, Ainagul Zhooshbekova, Zhibin Gao, Kanat Dzhanuzakov
The Influence of Migration Processes on the Social Adaptation of Young
People in Central Asia

*Meiramgul Altybassarova, Gulsara Kappassova, Serik Almukhanov,
Amergaly Begimtayev, Bakhyt Smagulova*
The Impact of Political Conflicts on Migration Processes

Salima Omash, Kalybek Koblandin, Aigerim Ospanova
The Kazakh Diaspora During the Period of Social and Political Experiments in
Mongolia (1920s–1950s) and Their Impact on Regional Relations Between
Mongolia and Kazakhstan

*Aigul Zharken, Ziyabek Kabuldinov, Zhabai Kaliev,
Sabit Iskakov, Kairken Adiyet*
Environmental Threats as a Factor of Population Migration in Regions
With Low Resilience

ČLANKI / ARTICLES

Irena Šumi

Beyond Prejudice: Dehumanization as an Ideological Epistemology of Inequality

Jernej Mlekuž

Alkoholni zadah domovine: Slivovka in reprodukcija narodnih identitet v
reviji *Rodna gruda*

Ivana Bendra, Dražen Živić, Rebeka Mesarić Žabčić

Intergenerational Differences in the Integration of Minorities into the
Majority Society: The Case of Croats in Slovenia

Karmen Medica

Slovenski etnos v kontekstu izgradnje in delovanja puljskega Arsenala

ISSN 0353-6777

9 770353 677013

ISSN 1581-1212

Založba ZRC